

”Rättvis, jämlik och oberoende av kommunernas resurser”:

Utbildningsanordnarnas syn på språkundervisning i finska skolor

I den språkutbildningspolitiska kommunstudien II utreddes rektorernas och de kommunala beslutsfattarnas språkutbildningspolitiska agens, dvs. deras uppfattningar om och erfarenheter av ordnande av språkundervisning på lokal och nationell nivå. Syftet med undersökningen var att utveckla språkutbildningen i Finland genom att få fram rösterna från dem som ordnar undervisningen i vårt land.

Teija Kangasvieri och Karita Mård-Miettinen

Av författarna är **Teija Kangasvieri** forskningskoordinator vid Centralen för tillämpad språkvetenskap vid Jyväskylä universitet och ledare för projektet Den språkutbildningspolitiska kommunstudien II och **Karita Mård-Miettinen** är professor i tillämpad språkvetenskap vid institutionen för språk- och kommunikationsstudier vid Jyväskylä universitet.

S om vi vet har främmande språk under en lång tid studerats allt mindre i de finska skolorna. De flesta elever har möjlighet eller intresse att studera endast två språk, och dessa är vanligtvis engelska och det andra inhemska språket. Detta beror på att språkutbudet är begränsat i de flesta kommuner och att få elever läser frivilliga språk. Man har försökt förbättra situationen med olika projekt, kampanjer, utredningar och andra åtgärder, men tyvärr har resultaten varit begränsade och tillfälliga. En av utmaningarna är att det utbildningspolitiska beslutsfattandet har delegerats till kommunerna. Detta innebär att vi förväntar oss att eleverna deltar i ett allt mångsidigare utbud av språkundervisning samtidigt som dess organisation är beroende av de enskilda utbildningsanordnarnas resurser och prioriteringar.

Mot denna bakgrund ville vi undersöka kommunala och skolvisa språkutbildningspolitiska beslutsprocesser i

språkundervisningen i den grundläggande utbildningen. Vi var intresserade av att ta reda på i vilken utsträckning decentraliseringen och utlokaliseringen av det utbildningspolitiska beslutsfattandet till kommunerna skapar oacceptabla (språk)utbildningspolitiska ojämlikheter mellan eleverna och därmed undergräver den utbildningsmässiga jämställdheten i språkstudier.

Vi genomförde en enkätundersökning bland alla (828) rektorer i den grundläggande utbildningen i Finland och alla (309) kommunala beslutsfattare (tjänstemän och förtroendevalda) i Finland som ansvarar för språkutbildningen i den grundläggande utbildningen. Rektorsenkäten sändes ut i samarbete med *Suomen Rehtorit ry – Finlands Rektorer rf*. I enkäten besvarade rektorerna och de kommunala beslutsfattarna frågor om språkprogrammet och anordnandet och utvecklingen av språkundervisningen i sin skola eller kommun. Sammanlagt 126 rektorer (drygt 15 % av alla) och 106 kommunala beslutsfattare (drygt 34 % av alla) besvarade vår enkät under hösten 2023. Därtill gjorde vi några distansintervjuer under hösten/vintern 2023–24.

Rektorernas och de kommunala beslutsfattarnas syn på anordnande och utveckling av språkundervisningen i finska skolor

Enligt resultaten ansåg cirka hälften av rektorerna (44 %) och de kommunala beslutsfattarna (54 %) att språkprogram-

met i den grundläggande utbildningen är fungerande. Nästan lika många (56 % resp. 46 %) ansåg att språkprogrammet behöver ändras.

Många respondenter kommenterade undervisningen av B1-svenska, i synnerhet dess obligatoriskhet och timantal. Av rektorerna ansåg lite under hälften (42 %) att tidigareläggningen av undervisningen i B1-språk till att börja i åk 6 sedan år 2016 var en dålig och misslyckad förändring och var tredje rektor (34 %) tyckte att en bra förändring i språkprogrammet skulle vara att flytta tillbaka starten av B1-språket till årskurs 7. Därremot ansåg hälften (51 %) av de kommunala beslutsfattarna att det var en bra och lyckad förändring att tidigarelägga undervisningen i B1-språk till årskurs 6, medan endast en dryg fjärdedel (27 %) ansåg det som en dålig och misslyckad förändring. Hälften (51 %) av de kommunala beslutsfattarna var också nöjda med att en extra årsveckotimme i B1-språket kommer att läggas till i årskurserna 7–9 från och med hösten 2024. Något mer än hälften av rektorerna (56 %) uppskattade också den extra årsveckotimmen som underlättar organiseringen av undervisningen.

Över hälften av rektorerna (56 %) och de kommunala beslutsfattarna (58 %) var av den åsikten att det är bättre att ha ett gemensamt nationellt språkprogram i den grundläggande utbildningen för att skapa jämlikhet i utbildningen än att ha regionala skillnader i språkprogram-

met. Dessutom ansåg hälften av respondenterna (49 % resp. 51 %) att A1-språket bör vara engelska i alla skolor, och många motiverade sitt svar med att det vore jämlikt att detta världsspråk skulle vara A1-språket för alla. Dock ansåg majoriteten av rektorerna (83 %) och de kommunala beslutsfattarna (67 %) att det inte är tillräckligt att man bara studerar engelska och det andra inhemska språket i den grundläggande utbildningen.

Nästan alla rektorer (94 %) och de flesta kommunala beslutsfattare (87 %) var positiva till att erbjuda B1-lärokurser och svenska (94 % resp. 93 %) i den grundläggande utbildningen i kommunen. På frågan om B1-språket bör vara ett annat språk än det andra inhemska språket svarade cirka hälften (53 % resp. 56 %) nekande och många motiverade sitt svar med bland annat Finlands tvåspråkighet (svenska är det andra officiella språket i Finland), behovet av svenska i elevernas fortsatta studier och det nordiska samarbetet.

Samtliga respondenter är medvetna om att det finns regionala skillnader i hur språkundervisningen organiseras. Långt över hälften av rektorerna (60 %) ansåg att det inte är acceptabelt att elevens bostadsort påverkar hans möjligheter att studera språk, medan hälften av de kommunala beslutsfattarna (52 %) ansåg att det är acceptabelt.

Ungefär hälften (47 %) av rektorerna och de kommunala beslutsfattarna (49 %) uppgav att den viktigaste faktorn när det gäller att besluta om språkundervisning i den grundläggande utbildningen i skolan eller kommunen är skyldigheten att ordna språkundervisning (språkprogrammet och timfördelningen). Resultaten visade också att omkring hälften av rektorerna (48 %) ansåg att deras beslut att inrätta en språkgrupp i skolan främst berodde på ekonomiska skäl. På samma sätt uppgav ungefär en tredjedel av beslutsfattarna (36 %) att ekonomiska faktorer var det främsta skälet att inrätta eller inte inrätta en språkgrupp. På frågan om hur de skulle beskriva användningen av pengarna i sin kommun i anordnandet av språkundervisningen svarade majoriteten (64 %) av rektorerna och de kommunala beslutsfattarna (52 %) att kommunen vill erbjuda ett mångsidigt

Den nationella utvecklingen mot ojämlikhet i den grundläggande utbildningen måste stoppas. Den grundläggande utbildningen ska vara rättvis, jämlik och oberoende av kommunernas resurser.

språkprogram oberoende av penningläget. Rektorerna ansåg det vara framför allt viktigt (54 %), dyrt (29 %) och meningsfullt (14 %) att erbjuda och upprätthålla ett mångsidigt språkprogram i kommunen, medan beslutsfattarna ansåg det vara viktigt (52 %), dyrt (20 %) och något annat (15 %).

Gränsen för hur stora språkundervisningsgrupperna behöver vara har en konkret inverkan på möjligheten att erbjuda ett brett språkprogram. Cirka hälften av rektorerna uppgav att de vill hålla gränsen för gruppstorlek för språkundervisning på en nivå som garanterar ett så mångsidigt språkutbud som möjligt i skolan. Detta beror säkert på att nästan alla (98 %) av rektorerna uppgav att de som rektorer vill att eleverna har möjlighet till mångsidiga språkstudier om de så vill. Också många kommunala beslutsfattare strävar efter att ha ett mångsidigt språkutbud i sin kommun, eftersom nästan alla (94 %) anser att det är viktigt att erbjuda eleverna möjlighet till mångsidiga språkstudier. Det är dock bara en dryg tredjedel (38 %) av de kommunala beslutsfattarna som uppgav att gränsen för storleken på språkundervisningsgrupperna har fastställts för att säkerställa så brett språkutbud som möjligt.

Rektorernas och de kommunala beslutsfattarnas egen syn på språkkunskaper, språkreserv och språkundervisning

Enligt cirka hälften av rektorerna (48 %) och de kommunala beslutsfattarna (46 %) är mångsidiga språkkunskaper viktiga, eftersom språkkunskaper enligt rektorerna har ett egenvärde i den flerspråkiga världen och enligt beslutsfattarna är en del av allmänbildningen. Ungefär hälften (46 %) av rektorerna och en tredjedel (34 %) av beslutsfattarna hade hört talas om oro över landets språkreserv (medborgarnas språkkunskaper) och hälften (51 %) av rektorerna och nästan två tredjedelar

(63 %) av beslutsfattarna var också själva oroade över saken.

En stor majoritet av respondenterna (73 % resp. 65 %) ansåg att valfriheten ökar elevernas motivation att studera språk, och ungefär hälften av rektorerna (52 %) ansåg att det är samhällets uppgift att uppmuntra eleverna till språkstudier. Också de kommunala beslutsfattarna gav ansvaret för språkundervisningen i landet till den nationella nivån. Mer än hälften (53 %) av dem ansåg att den nationella utbildningspolitiken och beslutsfattarna bör se till att språkundervisningen i landet är i skick.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att både rektorerna och de kommunala beslutsfattarna inser vikten av mångsidiga språkkunskaper i den nationella språkreserven och strävar efter ett mångsidigt språkutbud i skolor och kommuner. De vill behålla svenskan som det andra inhemska språket i språkprogrammet i den grundläggande utbildningen, men är samtidigt något oeniga om huruvida det var ett bra beslut att tidigarelägga det.

Även om antalet informanter i vår studie var relativt litet, återspeglar den utbildningsanordnarnas uppfattningar om och erfarenheter av hur språkundervisningen ordnas på lokal och nationell nivå i vårt land. De vill ha nationella riktlinjer för anordnandet av språkundervisningen och att lämpliga åtgärder ska vidtas på nationell nivå för att säkerställa den nationella språkreserven. Som en rektor skriver i de fria kommentarerna:

”Den nationella utvecklingen mot ojämlikhet i den grundläggande utbildningen måste stoppas. Den grundläggande utbildningen ska vara rättvis, jämlik och oberoende av kommunernas resurser.” □